

Türk Azerbaycan halkının yaşadığı toprağa vatandaşlık hakkı veren tarihin hatırlatıcı taşları

Kim bilir kaçdır dünyanın yaşı

Tarinin ne kadar yazısı vardır

Her saxsı parçası, her mezar taşı

Nesilden nesile bir yedigardır

Semed Vurğun

Sayın okuyucu !

Karşıdaki kadim tarihe, zengin medeniyete malik olan Türk Azerbaycan halkının yaşadığı toprağa vatandaşlık hakkı veren tarihin hatırlatıcı taşları, abidelerdir. Bu zengin miras bize atalarımızdan kalmıştır ve korunup gelecek nesillere ulaştırılmalıdır. Bu miras bizim kimliğimizi, tarihi köklerimizi büyük, kudretli Türk dünyasının bir parçası olduğumuzu onaylayan bir sanattır.

Ortaya çıkarılan koç, at heykelli mezar taşları, insan figürlerini tasvir eden heykeller kendi içinde büyük tarihi bir önem taşıyor. Tasarıma ve gerçek oranlardan hayli farklı bir tarzda yontulup işlenmesine bakmayarak plastik sanat nümuneleri kendi azamtli görünüşü ile insanı

kendine hayran bırakıyor. Özellikle insan figürünün gözleri, sinenin üstünde katlanıp yukarı açılmış elleri çok orijinal tasvir edilmiştir. Benzer şekildeki figürler Azerbaycan arazisinde de ortaya çıkmıştır (Şamaxıda, Karabağda vs.). Aşkar edilen bu eserlere göre diyebiliriz ki , Türk halkları İslamdan önce her bir yiğidin mezarının üstüne insan figürlü heykeller koyarlarmış. İlk orta asırlara ait Çin, Arap, Orta Asya medeniyetlerinde bu tür heykellerin mukaddes sayıldığı ve onlara önem verildiği, inanıldığı kaydedilmiştir.

VII. asırda yaşamış Arnavut tarihçi Moisey Kaqankatvasi kendisinin “ Arnavut Tarihi ” eserinde Azerbaycanda yaşayanların taştan heykeller yontup ona iman ettiklerini, hatta onların şerefine at, koç, sığır kurban verdiklerini özellikle kaydetmiştir. Nizami Gencevi “ İskendername ” de şöyle diyor, “ ... bütün insanlar bu yegane heykellerin karşısında iki büklüm duruyorlar. ”

Fransız seyyah Dyubua de Monpere XIX. asırda ilk defa abideleri görerek hayret etmiştir. Rus alim V. M. Sisoyev Nahçıvan MR seferinden sonra 1926-27 yıllarında şöyle yazmıştı : “ ... yerli figürleri eski mezarlıklardan, dağlardan bulup aile kabirleri üzerine getirip koyuyorlar. Evlat sahibi olmayan kadınlar eğer onların altından geçerse mutlaka anne olacaklarına inanıyorlar... ”

Kadim Türk insanların dünyada yayılması ve yaşayış şeklinin anlaşılmasında koç heykelli mezar taşlarında ayrı bir yeri vardır. Bu abideler bütün Türk dünyasında yayılmış ve zengin tarihi geçmişini hafızalara salmıştır.

Anadoludaki koç heykeli şeklindeki mezar taşlarını inceleyen Prof. Dr. Abdulhalık Çay şöyle diyor: “Mezarlar arkeoloji, incesanat, medeniyet tarihi ve tarih ilminin en değerli ürünlerindedir. Çünkü mezar taşları buldukları coğrafi mekanın ve devrin günümüze kadar ulaşan en önemli tarihi malumat taşıyıcılarıdır. Zaman ve yer bakımından ait oldukları toplumun inançlarını, adetlerini, sanat anlayışlarını ve zevklerini yansıttıkları gibi devrin iktisadi, sosyal ve medeni hayatı hakkında da malumat verir.” Prof. Dr. Abdulhalık Çay , bu sanat eserlerinde kadim Türk adet, ananeleri ile birlikte dini ve mitoloji unsurları görmenin mümkün olduğunu vurgulamıştır.

Mezar taşları bugün Türk medeniyet tarihinin canlı taşıyıcılarıdır. Doğu Anadolu'da en orijinal mezar taşları 5000 yıllık Türk medeniyetini yansıtan koç heykelli mezar taşlarıdır. Bu mezar taşları Japon denizinden – Ön Asya'da Yukarı Fırata kadar geniş bir alanda yayılmış ve bu toprakların Türklüğünü tasdikleyen en önemli maddi – medeniyet ürünleridir. (Dr. Cengiz Alyılmaz. (Göktürk harfli yazıtların izinde). Ankara. 2007)

Kafkasta řu abidelere geniş arazide rastlanılıyor. Gürcistanda Azerbaycalıların birlikte yaşadıkları Borçalı, Karayazı (şimdi Qardabani), Baçkeçid (şimdi Dmanisi), Bolus (şimdi Bolnisi), Ağbulaq (şimdi Tetrickaro), Sarvan (şimdi Marneuli) bölgelerinde, kadim Türk yurdu olan Ermenistanda ve Azerbaycanın güneyinden kuzey-batı bölgelerine kadar geniş coğrafi mekanda koç, at heykelli mezar taşlarına rastlanılır. Bu mezarüstü abidelerdeki kitabeler, direniş sahnelerini yansıtan kabartmalar , kadim Türk dilini kullananların dini ayinleriyle alakalı tasvirler, tasarruf damgaları vs. karşılaştırmalı öğrenildiğinde Türk dilini kullananların Güney Kafkas arazisinde yayıldığını ve onların Azerbaycan Türk halkının donanım bakımından halledici rol oynadığını gösterir. Bununla birlikte Azerbaycanın tarihi arazisini muayyen kılmak mümkündür.

H. 741, Miladi 1340-41`de vefat etmiş Kkerem Hanın at heykelli mezar taşı Azerbaycanlılara mahsus olmuş kabristanda, şimdi Gürcistan Devlet Müzesinin Mtsxeti bölümünde (Armanisxevide) sergilenmektedir. Abidenin üzerinde kadim Türk insanlarına Mahsus damga üç ufuki ve bir şakuli hattan ibarettir. řu tür damga Azerbaycan arazisinde Laçında, Malıbeyli kentindeki XVI. asra ait üç at heykeli abide üzerinde de vardır.

Zengezurun Urun kentindeki (şimdiki Ermenistan) orta asır kabristanlığında aşıkâr olan koç heykelli sandık biçiminde mezarüatü abideler, onların üzerinde Azerbaycanca, Arapça, Farsça yayılmış kitabeler , kadim Türk dili konuşanların dini ayinleri ile alakalı şaman tasvirleri, islam dini ile ilgili dualar vs. çok ilginçtir. Abidelerin kronoloji çerçevesi H. 883-1019, Miladi 1478-1610/11. Yılları kapsamaktadır. Urud abidelerindeki tasvirler ve kitabeler zamanında Kafkas Arnavutluk arazisi olan Syunikte yaşamış Arnavutların İslamı kabul etmesine delalet ediyor.

Şimdiye kadar bütün tarihçiler Arap istilasına kadar haçperest olan Arnavutların ermenileşmesi ve gürcüleşmesi hakkında yazıyorlardı. Arnavutların Azerbaycanlılaşması hakkında bazı arkeoloji ve etnotoponimik malumatlar da var. Urud abidelerinin kitabeleri ve üzerlerindeki tasvirler Arnavutların da henüz İslamdan çok evvel Türkleşme aşaması hakkında malumat verir. Sonra onlar İslamı kabul ederek, Azerbaycan halkının teşekkülünde bulunmuşlar.

Böylece, Ermeni ve Gürcü Sovyet tarihinin ışığında güçlü yer almış, Azerbaycanlıların Güney Kafkasa sonradan yerleşmiş bir halk olduğu inancının yanlış olduğu ve hiçbir ilmi kanıtı olmadığı ortaya çıkarılmıştır.

Koç, at heykelli mezar taşlarında birçok işaretlere rastlanılır. Bunlardan (+) ve ya haç işaretlerini görmek mümkün. Üzerinde (+) işareti Anadolu'ya erken dönemlerde yerleşen Türklere aittir. Haç işareti gürcülerin etkisiyle hıristiyanlaşmış Türklere, az bir kısmı ise Türklein hakimiyeti altında yaşamış diğer milletlere aittir.

Mezar taşlarında olan tasvirler geleneklere göre defnedilen şahsın kimliğini tasvir eder. Burada bazı silahlar- xancel, balta ; kadınların mezarüstü tasvirlerinde ise halıcılıkla ilgili qayçı, kirgit vs. tasvir edilmiştir.

Taş at figürlerinin dekoratif süslemelerini esas itibarıyla at koşumları teşkil eder. Şunlar kabarik bir sepkide oyulup üzeri süslenmiş, kem, yüyen, kuşkunluk, tapkır, üzengi, yeher ve yeheraltı çuldan ibarettir. Bazı durumlarda şu at koşumlarının üzeri sonrasında kabarik sepkide baklava,

üçgen, dörtgen nakışlarla da süslenirdi. Bunlar özellikle at koşumlarındaki kayışa takılan gümüş, bronz süsleri andırır. Bu at koşumları Merkezi Asyanın başka kadim yerlerinde rastlanan at koşumlarını hatırlatır. (Rasim Efendiyev)

Böylece, kadim tarihimizi, zengin medeniyetimizi kendisinde yansıtan şu nadir abideler bizim varlığımızın tezahürüdür. Bunları göz bebeğimiz gibi korumalıyız.

Bu taşı koru, kardeş
Sakın kirma koru, kardeş
Kirarsansa çatlayacak
Babamın goru, kardeş.

Elmi işçi: Meşedixanım Nemət

Layhe rehberi Elbrus Memmedov